

СЕКЦІЯ 3

ТРЕНДИ ІННОВАЦІЙНОГО ВЕКТОРУ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ В ІННОВАЦІЙНІЙ ПОЛІТИЦІ

*Козакова О.М., к.е.н., доцент
Одеський національний політехнічний університет*

Об'єктивна необхідність інноваційного розвитку України потребує підвищення значущості регіонів в пошуку можливостей модернізації виробництва. Перехід економіки на основі споживання ресурсів до економіки, заснованої на споживанні знань, використанні науково-технічного та інтелектуального потенціалів, вимагає нових підходів до розвитку регіонів.

Центр тяжіння зусиль держави в інноваційній політиці має бути перенесений від центрального до регіонального рівня і спрямований на мобілізацію внутрішніх резервів регіонів. Регіони є неоднорідними за природним, економічним, історичним, демографічним та іншими факторами, що обумовлює неоднорідність їх соціально-економічного розвитку. В умовах широкого розповсюдження новітніх інформаційних технологій, сучасних форм організації та управління соціально-економічними процесами неоднорідність регіонів може посилюватися. Між тим, різниця в регіональних економічних структурах, галузевої спеціалізації може суттєво сприяти активізації розвитку регіонів, їх конкурентному успіху [1]. Пріоритетом інноваційної політики має бути залучення регіонів до створення конкурентоспроможного середовища. Завдяки використанню накопиченого потенціалу з урахуванням територіальних особливостей суспільного поділу праці регіони можуть стати «місцями» інноваційного зростання національної економіки [2].

Теоретичним підґрунтям такого підходу є концепції полюсів розвитку та центральних місць, в основі яких лежить принцип провідної ролі галузевої структури економіки. Економічний прогрес розглядається як структурна зміна, викликана зростанням перш за все лідируючих «пропульсивних» галузей, які створюють нові товари і послуги. Представляючи собою «полюси розвитку», лідируючі галузі концентруються у певному «центрі зростання», де формується комплекс взаємопов'язаних видів діяльності, який розвивається і викликає економічне зростання в зоні свого впливу [3].

Формування полюсів економічного зростання веде до створення осередків науково-технічних та інтелектуальних можливостей регіону. Досвід реалізації таких можливостей в розвинутих країнах показує, що в процесі концентрації та інтеграції виробництва формуються полюси тяжіння факторів виробництва, оскільки забезпечується найбільш ефективно їх використання.

Центри економічного зростання можуть мати різні організаційні форми, використовувати різні напрямки та інструменти інноваційної діяльності, але їх

основне призначення – створення конкурентоспроможного середовища і стимулювання на цій основі соціально-економічних процесів в регіоні.

Відомо, що різні сфери економічної діяльності по-різному впливають на розвиток економіки регіону та національної економіки. Між тим, центрами зростання можуть бути не тільки підприємства лідируючих галузей, а й конкретні зони, ареали, окремі населені пункти, що виконують на певній території функцію джерела інноваційної діяльності. Територіальний центр зростання виступає як сукупність галузей, які розвиваються та здатні викликати подальший розвиток інноваційної діяльності у зоні свого впливу. Саме тому місця зростання можна розглядати як просторову виробничу агломерацію економічної активності, ознаками якої є традиційні ефекти капіталізації, прибутковості, продуктивності праці, зайнятості тощо [3].

Взаємозалежність виробничих зв'язків формує спільність економічних інтересів суб'єктів господарювання регіону, веде до становлення і розвитку цілісних економічних організмів у формі виробничо-територіальних комплексів, кластерів, наукових центрів тощо.

З урахуванням специфічних характеристик кожного регіону мають вибудовуватися передумови формування центрів зростання. Регіональні особливості – специфіка промислової та аграрної діяльності, виробничої та соціальної інфраструктури, сектору послуг мають враховуватися при розробці інноваційної політики. Стратегічна спрямованість інноваційної політики має базуватися на таких підходах: «від загального до часткового» та «від часткового до загального». Перший означає визначення стану зовнішніх факторів та пошук внутрішніх можливостей регіону щодо отримання конкурентних переваг в місцях економічного розвитку, що може використовуватися перш за все для лідируючих галузей. Другий підхід передбачає визначення стану внутрішніх можливостей досягнення максимальних конкурентних переваг в місцях розвитку та корегування їх із зовнішніми факторами, що може використовуватися перш за все для галузей, які дають традиційні ефекти економічного зростання.

За направленістю інноваційну політику можна розглядати під кутом зору просторових інноваційних стратегій, які можна класифікувати таким чином:

- стратегія інноваційного освоєння природного потенціалу (за наявності достатньої кількості корисних копалин);
- стратегія «переслідування», яка означає освоєння конкурентоспроможної продукції та укріплення позицій на відповідних ринках (в більшій мірі в галузях традиційних, особливо в аграрній сфері);
- стратегія «передових рубежів», яка зорієнтована на створення нових продуктів і технологій та формування нових ринків збуту;
- стратегія виключних можливостей (за наявності особливих характеристик виробничої та наукової бази, географічного положення тощо);
- стратегія «технологічної ніши», яка передбачає концентрацію зусиль по розробці і виробництву особливих технологій і продуктів (за наявності достатньо розвинутих науково-технічного та інтелектуального потенціалів);

- стратегія «зміщення», яка передбачає переміщення інноваційної діяльності з великих міст до малих і середніх з високотехнологічним потенціалом [4].

Формуванню полюсів розвитку і центрів зростання має передувати оцінка і ранжування регіонів за структурою виробництва та рівнем виробничо-технічного й інтелектуального потенціалів і їх складових. Це сприятиме обґрунтованому визначенню підходів, стратегій, інструментів та механізму активізації інноваційної діяльності регіонів.

Список використаної літератури

1. Портер М. Конкуренция [переклад з англ.] / Michael E. Porter. – М.: Видавничий будинок «Вільямс», 2005. – 608 с.
2. Соловйов В. П. Інноваційний розвиток регіонів: питання теорії та практики : монографія / В. П. Соловйов, Г. І. Кореняко, В. М. Головатюк. – К. : Фенікс, 2008. – 224 с.
3. Ducarmel Bosaqe. The General Economic Theory of Francois Perroux / University Press of America, 1985. – 206 p.
4. Инновационный менеджмент: Концепции, многоуровневые стратегии и механизмы инновационного развития: Учеб. пособие / Под ред. В. М. Аньшина, А. А. Дагаева. – 2-е изд., перераб., доп. – М.: Дело, 2006. – 584 с.

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

*Волкова Н.І., к.е.н., доцент
Одеський національний політехнічний університет*

Розвиток економіки України на сучасному етапі характеризується певними темпами перетворень та впровадженням інновацій. Стає очевидним безпрецедентний попит на освіту, викликаний усвідомленням її вирішального значення для соціально-економічного розвитку суспільства перетворення.

Відомо, що у світі граничних ресурсів, господарські суб'єкти повинні мати необхідну інформацію про те, що, як і для кого виробляти. Три питання формують три основних задачі, які повинні вирішуватись у будь-якому суспільстві. На сучасному етапі суспільного життя освіта стає не тільки найважливішою сферою, але й у прямому сенсі найважливішою економічною галуззю. Основним джерелом розбудови економіки є знання. Вища освіта грає все більш важливу роль у накопиченні та розвитку людського капіталу. Отримання знань – це теж певний виробничий процес, а тому, на нашу думку, цілком правомірна постановка питання: за якими напрямками слід аналізувати економіку знань. Не торкаючись багато вимірності аспектів цієї економіки, торкнемось лише економіки вищої освіти. Вона, як і будь-яка інша економічна система, теж повинна відповідати на такі запитання.

1. Що? Тобто які професії, які спеціалісти та, головне, якої якості повинні бути випускники вузів.

2. Як? Тобто як йде процес оволодіння знаннями, які використовуються технології створення знань.

3. Для кого? Тобто хто володіє знаннями і як вони використовуються.

Реалії сучасного суспільства потребують інноваційного підходу до формування і розвитку системи вищої освіти. Основними напрямками її перетворень вважаємо реалізацію наступних аспектів.

1. Оптимальне співвідношення нових технологій до існуючих. При цьому слід зауважити, що на думку Міжнародної комісії з освіти, в XXI столітті існує реальна небезпека того, що в майбутньому установлюватимуться два типи суспільства: динамічне й відстаюче. Причому це залежатиме від ступеня доступу окремих осіб до нових технологій та інформаційних ресурсів.

2. Створення системи відкритої освіти – системи, яка забезпечує загальнонаціональний доступ до освітніх ресурсів шляхом широкого використання інформаційних освітніх технологій дистанційного навчання і на цій основі представлення умов для найбільш повної реалізації громадян своїх прав освіти. При цьому слід зауважити, що реалізація освітніх програм на основі дистанційних технологій – це новий і ефективний інструмент, але не повна альтернатива класичному навчанню.

3. Інформатизація системи освіти повинна бути пов'язана з розвитком єдиного освітнього простору, який виходить на рівень створення і ефективного використання освітніх інформаційних ресурсів. До них відносимо сукупність

освітніх матеріалів і засобів доступу до них, які мають методичне забезпечення до їх використання в навчальному процесі.

4. В умовах глобалізації економіки, культури, технологій необхідна орієнтація вищої освіти на глобалізуючий ринок праці, що потребує широке впровадження в систему освіти полікультурного компоненту як складової професійної підготовки спеціалістів, особливо економічного профілю. Його зміст реалізується у сферах професійної діяльності спрямований на розвиток ціннісної орієнтованої основи особистості. Відкрите середовище є результатом полікультурної освіти, тому запровадження її принципів для нашої країни є особливо актуальним.

5. Необхідна перебудова системи джерел фінансування, яка обумовлена зміною структури власності в економіці України. Цілеспрямоване перенесення частини відповідальності за фінансування на споживача – компанії, сім'ї, самих студентів. Студенти повинні самі заробляти свої знання, вносити свій вклад в реалізацію цієї можливості: виконувати деяку роботу у ВНЗ, яка робиться погано штатними співробітниками через низьку оплату. Така практика існує, наприклад, у ВНЗ США – прибирання приміщень, технічний сервіс, секретарська справа та ін.

6. Введення певної, можливо диференційованої плати для раніше повністю безкоштовного, бюджетного прийому. Високий конкурс на деякі спеціальності створює бар'єр у вигляді великих затрат абітурієнтів на персональну підготовку до вступних іспитів. Краще надати ці гроші ВНЗ, щоб він міг забезпечити ситуативне, гнучке розширення підготовки по найбільш затребуваним спеціальностям.

7. Реорганізація системи управління вищої школи відповідно до реалій ринкових відносин на основі інтеграції механізмів ринкового регулювання у внутрішнє середовище ВНЗ. Кожен студент повинен нести відповідальність за формування та виконання свого індивідуального навчального плану. Необхідний гнучкий процес навчання, коли курси плануються кафедрами, а студенти обирають предмети і викладачів.

8. Формування не тільки компетентності професійної, але й соціальної, тобто створення умов для виховання ініціативності, почуття відповідальності, комунікабельності, відданості справі та творчого підходу до неї, контактності, адаптаційної мобільності, тобто всіх тих «екстра функціональних» (що виходять за рамки професійних якостей) характеристик, які в розвинутих країнах об'єднуються поняттям «соціальна кваліфікація».

9. Поглиблення загальноекономічної фундаментальної підготовки фахівців як основи гнучкого реагування на вимоги ринку праці.

Незалежно від типу інновації основна підтримка інноваційної діяльності в учбовому процесі складається із забезпечення процесу збору, обробки, аналізу та представлення інформації про її результати. Основою моделі інноваційних процесів в системі освіти повинна стати єдність функціонального продукту діяльності вищої школи (професійна компетентність) та психологічного продукту (соціальна компетентність).

ІННОВАЦІЙНІ ТЕНДЕНЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

*Чередниченко В.А., к.е.н., доцент,
Одеський національний політехнічний університет*

Теоретичне розуміння природи, факторів, шляхів регіонального розвитку постійно розширюється і стає більш різноманітним. Основи теорій регіональної економіки і моделей регіонального розвитку, походять з новаторських ідей засновників теорії розміщення продуктивних сил, таких як У.Айзард [1], А.Вебер [2], В.Кристаллер [3], В.Ланхард [4], А.Льош [5], А. Маршалл [6], Б.Г.Олін [7], Й.Тюнен [8] та ін.

В процесі регіонального розвитку велика увага приділяється регіональній конкурентоспроможності. Країна або регіон може забезпечити поліпшення економічного і соціального добробуту і якості життя, тільки якщо вони будуть здатні продавати більше продукції і послуг кращої якості. На перший погляд може здатися, що причини, що заважають деяким регіонам продавати більше товарів та послуг або продавати товари і послуги вищої якості, полягають у відсутності інвестицій та підприємців, які мають капітал і готові інвестувати в розвиток існуючих або створення нових підприємств. Але чому відсутні інвестиції і чому відсутні бажані інвестувати? Чому деякі чинники забезпечують більше інвестицій, ніж інші? Таких факторів і причин може бути багато: погане географічне положення з огляду на розташування ринків збуту продукції, низька конкурентоспроможність виробництва, нестача кваліфікованої та освіченої робочої сили, нестача в регіоні компаній, здатних поставляти необхідні компоненти та матеріали, занадто складне нормативно-правове середовище.

Одним з найбільш очевидних способів залучення інвестицій є підвищення привабливості регіону – поліпшення доступу за рахунок покращення якості робочої сили, поліпшення доступу до інформації, розвиток транспортних мереж. Іноді проблема може бути вирішена за рахунок розширення існуючого виробництва та розвитку підприємств. Це може бути надання фінансових ресурсів на прийнятних умовах, заохочення співробітництва між науково-дослідними інститутами і підприємствами для підтримки інновацій. Саме за допомогою таких заходів може підвищити конкурентоспроможність регіонів і підприємств.

Розвиток підприємництва, особливо розвиток виробничих компаній, які продають свою продукцію за межі регіону, є ключовим фактором у забезпеченні конкурентоспроможності регіонів. Проте, розвиток підприємництва саме по собі недостатньо для забезпечення конкурентоспроможності регіонів. По-перше, піднесення привабливості території передбачає перетворення регіону в місце, де люди хочуть жити, працювати, інвестувати свій капітал. Треба шукати шляхи вирішення широкого кола не тільки економічних, а й соціальних та екологічних проблем. Люди не хочуть жити в регіоні, де немає основних зручностей, елементарного комфорту. Вони залишають такі місця при першій же можливості, якщо трапляється

нагода поліпшити якість життя в іншому місці. По-друге, необхідно забезпечити збалансованість розподілу ресурсів між економічними і соціальними заходами. Одні тільки заходи в соціальній сфері не зроблять регіон привабливим. Більш того, їх вплив не буде стійким, якщо в економічній сфері не будуть створені ресурси, необхідні для їх фінансування.

Напрямки інвестування продиктовані багатьма факторами, і тому рішень може бути чимало, і вони повинні враховувати всі реалії регіону, разом узяті. Перша хвиля індустріалізації була майже повністю пов'язано з сировиною, тому регіони, які мали вугілля, сталь і інші цінні матеріали були конкурентоспроможними. Трудові ресурси та інвестиції охоче сюди стікалися. Проте, в двадцять першому столітті інвестиційні потоки і праці знаходяться під впливом інших чинників. Інвестиції йдуть туди, де доступні високоякісні людські ресурси, створені сприятливі умови для бізнесу, підприємці мають доступ до постачальників тощо. Отже, регіональні переваги все більше залежать не від того, що знаходиться «в землі», а від якості співпраці між людьми, ефективності їх роботи, а також від загальної доступності і зручності регіону.

Гарне планування, хороша екологія, висока якість життя, розвинута охорона здоров'я та якісна освіта, стабільність, верховенство закону, прозорість державних органів – всі ці фактори визначають конкурентоспроможність регіону, його можливості для залучення нових інвестицій або утримання вже вкладених коштів.

Список використаної літератури

1. Isard W. Location and space economy. Cambridge, Mass.: MIT Press, 1956.
2. Вебер А. О размещении промышленности. Чистая теория штандорта. / А.О.Вебер. – М.: Изд-во «Книга», 1926. – 223 с.
3. Christaller, Walter. Die zentralen Orte in Suddeutschland. – Jena, 1933.
4. Launhardt, W. Der zweckmassigste Standort einer gewerblichen Anlage. – Zs. d. Vereins dt. Ingenieure, 1882.
5. August Losch. Die raumliche Ordnung der Wirtschaft. – Jena, 1944 – 356 s.
6. Marshall, A. Principles of Economics. – London: Macmillan and Co., Ltd. 1890.
7. Ohlin, B.G. Interregional and International Trade. – Harvard University Press, 1933. – 625 p.
8. Тюнен И.Г. Изолированное государство. / И.Г. Тюнен. – М.: Изд-во «Экономическая жизнь», 1926. – 340 с.

ОЦЕНКА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ РЕГИОНА

*Танасенко М.О., ассистент кафедры
Одесский национальный политехнический университет*

В современной экономической литературе понятие «конкурентоспособность региона» сводят либо на уровень государства, либо на уровень крупных корпораций, представляя как «бизнес-систему, способную завоевывать и удерживать существенную долю рынка, следовательно, обеспечивать рост доходов и финансовое благополучие». Чаще всего конкурентоспособность региона рассматривают как способность создавать условия на внутренних и внешних рынках. Так, по мнению А. Селезнева, под конкурентоспособностью региона понимается «обусловленное экономическими, социальными, политическими и другими факторами положение региона и его отдельных товаропроизводителей на внутреннем и внешнем рынках, отражаемое через показатели (индикаторы), адекватно характеризующие такое состояние и его динамику» [1, с. 30]. Отличается от предлагаемых понятий определение Л. Шеховцевой, которая, опираясь на концепцию конкурентоспособности страны, предложенную М. Портером, представляет конкурентоспособность региона как «продуктивность (производительность) использования региональных ресурсов, и в первую очередь рабочей силы и капитала, по сравнению с другими регионами, которая результирует в величине валового регионального продукта (ВРП) на душу населения, а также в его динамике» [2, с. 12].

Оценка конкурентоспособности региона может быть основана на определении уровня социально-экономического развития и инвестиционной привлекательности регионов, экспертной оценки определения рейтинга региона по инвестиционной привлекательности на основе показателей оценки инвестиционного потенциала региона и уровня инвестиционных рисков.

Методические подходы к оценке уровня социально-экономического развития региона:

- количественные методы оценки на основе макропоказателей для анализа тенденций социально-экономического развития региона;
- рейтинговые оценки для анализа инвестиционной привлекательности региона;
- оценки эффективности использования элементов социально-экономического потенциала для анализа конкурентных преимуществ региона.

Каждая из этих групп методик оценки имеет свои разновидности. К количественным методам оценки на основе макроэкономических показателей социально-экономического развития относится оценка на основе интегральных показателей эффективности социально-экономического развития. Интегральность обеспечивается расчетом совокупности частных показателей, характеризующих динамику протекания отдельных процессов внутри региона.

К группе структурных методов оценки уровня социально-экономического развития регионов относится методика на основе трех показателей,

оценивающих промышленное и финансовое развитие: сельскохозяйственный потенциал, уровень жизни и социальная сфера. На основании результатов оценки по данной методике все территории классифицируются по шести типам:

- отсталые (низкий уровень социально-экономических показателей);
- промышленно-депрессивные (большинство показателей сельскохозяйственного производства сопоставимо со средними показателями; уровень душевого производства промышленной продукции крайне низок; высокие темпы падения капиталовложений производственного назначения; нет возможности самостоятельно формировать доходы местного бюджета);
- сельскохозяйственно-депрессивные (самые высокие темпы падения сельскохозяйственных показателей; показатели уровня жизни и социальной сферы на уровне средних; показатели промышленного производства лучше, чем по первому и второму типам);
- благополучные (показатели уровня жизни и социального развития выше средних; способны за счет промышленного и сельскохозяйственного потенциала сформировать более 1/2 доходов бюджета);
- вполне благоприятные (самые лучшие показатели);
- средние (средние показатели).

Компонентами инвестиционной привлекательности регионов могут выступать индикаторы, отвечающие требованиям отечественных и зарубежных инвесторов.

В целом инвестиционная привлекательность региона определяется показателями оценки двух составляющих: инвестиционного потенциала и инвестиционных рисков.

Оценка эффективности использования социально-экономического потенциала региона. Опираясь на исходные значения содержания «потенциала» как «возможности» и «резервы», оценку эффективности использования комплексного социально-экономического потенциала региона представляют в виде соотношения, где в числителе находится эффект потенциала, а в знаменателе - затраты, которые потребовались для этого. Результат реализации потенциала в конечном счете может быть представлен как сумма двух составляющих, одна из которых характеризует прирост качества жизни населения, другая – вклад региона в решение межтерриториальных, федеральных и общегосударственных проблем. Что касается необходимых затрат, то они связаны со спецификой конкретных мероприятий, направленных на обеспечение реализации потенциала, и могут быть определены по известным методикам в практике расчетов эффективности крупных проектов.

Список использованной литературы

1. Селезнев А.З. Конкурентные позиции и инфраструктура рынка России. / А.З.Селезнев – М.: Юристъ, 1999. – 384 с.
2. Шеховцева Л.С. Конкурентоспособность региона: факторы и метод создания / Л.С.Шеховцева // Маркетинг в России и за рубежом. – 2001. – № 4. – С.11-16.